

НЕВИЗНАЧЕНІСТЬ ПРИ ВИВЧЕННІ КИТАЙСЬКИХ ІЄРОГЛІФІВ

Д. Х. Штофель

В. Л. Матвійчук

Вінницький національний технічний університет,

м. Вінниця, Україна

В роботі дослідження феномен невизначеності при використанні китайського ієрогліфічного письма. Розглянуто історико-соціальні причини та мовні механізми виникнення невизначеності, а також труднощі, які можуть виникнути при розумінні та вивченні китайської мови.

Ключові слова: китайська мова, ієрогліфічне письмо, гомофонія, невизначеність.

Shtofel D., Matviichuk V. Uncertainty while learning Chinese characters

The research paper deals with the phenomenon of uncertainty when using Chinese hieroglyphic writing. The historical and social causes and linguistic mechanisms of uncertainty, as well as difficulties that may arise in understanding and learning the Chinese language, are considered.

Key words: Chinese language, hieroglyphic writing, homophony, uncertainty.

Вступ

Китайські ієрогліфи, в оригіналі 汉字 (*hànzì*), є однією з найдавніших і найскладніших систем писемності у світі. На відміну від абеткових систем, які використовують літери для позначення звуків, китайські ієрогліфи є зображеннями-логограмами, де кожний символ зображає слово або значиму частину слова. Ця своєрідна структура передачі інформації несе в собі семантичне багатство, але водночас накладає шари неоднозначностей та невизначеностей, які можуть впливати на інтерпретацію ієрогліфів, вивчення та використання елементів такого письма, особливо для осіб, які вивчають китайську мову як іноземну. Саме визначення понятті «ієрогліф» несе на собі відтінок невизначеності [1], а в китаєзнавчій лінгвістичній науці час від часу виникають суперечності [2]. Однак метою цієї розвідки є аналіз джерел невизначеності, з якими може зустрітися людина, яка починає вивчати китайську мову, зокрема застосовувати ієрогліфів у писемному та усному спілкуванні.

Для того, щоб осмислити феномен невизначеності у природі китайських ієрогліфів, що впливає на процес навчання, необхідно заглибитись в їх історично-соціальну еволюцію, структурну складність і дослідити проблеми, які вони створюють у сучасних процесах комунікації.

Історична еволюція та семантичні зміни

Китайські ієрогліфи розвивалися протягом тисячоліть, змінюючи форму, значення та використання при різних системах влади і регіональних особливостях. Багато ієрогліфів, які колись відрізнялися за значенням, привели до появи одного сучасного символу, стали більш узагальненими або злилися з іншими піктограмами. Наприклад, стародавні піктограми, тобто символи, які виникли на основі малюнків, часто мали дуже конкретні значення, пов'язані з матеріальними об'єктами [3], як-от 日 (*rì*) на позначення сонця або 木 (*mù*) для концепту дерева. Згодом ці ієрогліфи ставали більш абстрактними, набуваючи додаткових значень, пов'язаних з первісною семантикою. До прикладу, 日 тепер також означає «день» як поняття, пов'язане з «сонцем», тоді як 木 часто використовується метафорично для позначення чогось дерев'яного (виготовленого з дерева) або ототожнюваного з деревом, але не самого дерева (в сучасній мові дерево позначають ієрогліфом 树, який містить у собі ключ 木).

Така семантична змінність створює невизначеність у тлумаченні історичних текстів. Вчені, які інтерпретують стародавні твори, повинні враховувати контекст, період часу і навіть регіональні діалекти, щоб точно розшифрувати слова або характеристику персонажа в давній літературі. Один і той самий ієрогліф може передавати різні значення на основі плинного історичного використання, створюючи двозначність як для сучасних читачів, так і для фахових істориків. Таким чином, динамічна еволюція китайських ієрогліфів сприяє семантичній невизначеності, особливо при інтерпретації стародавньої чи класичної китайської мови.

Семантична і фонетична багатозначність

Інше джерело невизначеності прочитання китайських ієрогліфів полягає в полісемії, де один символ може мати кілька значень залежно від контексту. Наприклад, ієрогліф 行 (*xíng / háng*) може означати «ходити», «робити» або «лінія» залежно від того, в якій ситуації він використовується [4]. Така множинність значень створює неоднозначність, особливо в письмовому тексті, де відсутні тональні маркери (що розрізняють різні значення в розмовній китайській мові). Без керівного контексту звукової мови читачі повинні значною мірою покладатися на сусідні ієрогліфи, щоб зрозуміти значення, що іноді може призвести до помилкового тлумачення.

Крім того, фонетична подібність між складами додає ще один рівень невизначеності. Китайська мова є тональною мовою, тобто незначні зміни тону можуть змінити значення слова. Такі ієрогліфи, як 马 (*mǎ*) – кінь – і 妈 (*mā*) – мати – у розмовній китайській мові відрізняються лише інтонацією, але чітко розрізняються на письмі. Однак, при використанні пін'їну без тональних позначок, як це часто буває в неофіційному листуванні або в текстових повідомленнях у месенджерах, це може викликати плутанину. Більше того, деякі ієрогліфи мають абсолютно однакове звучання, наприклад, 史 (*shǐ*) – історія – та 使 (*shǐ*) – робити, спричиняти, використовувати,

надсилати. Символи візуально відрізняються, але фонетична неоднозначність у мовленні створює труднощі в інтерпретації, особливо для тих, для кого китайська мова не є рідною.

Омофонія та сучасна комунікація

Стрімкий розвиток цифрового зв'язку приніс нові невизначеності у використання китайських ієрогліфів. Омофони – слова, які звучать однаково, але мають різне значення, – створюють значні проблеми під час обміну текстовими повідомленнями чи онлайн-повідомленнями. Оскільки в китайській мові багато омофонів, ієрогліфи, які вимовляються однаково, можна легко сплутати, особливо коли вони використовуються в контексті, де пріоритетом є швидке спілкування та стислість. Наприклад, ієрогліфи 买 (*mǎi*) – купувати) і 卖 (*mài*) – продавати – звучать майже однаково, а тому недосвідчених слухач може легко їх сплутати у швидкій цифровій розмові, створюючи невизначеність щодо передбачуваного значення.

Сучасні методи введення тексту, особливо введення на основі пін'їню, яке перетворює латинізовані склади на ієрогліфи, можуть посилити цю неоднозначність. Під час введення тексту за допомогою пін'їню користувачам пропонується кілька варіантів символів для одного складу, і вони повинні вибрати правильний на основі контексту. При цьому ймовірність помилки є дуже високою, особливо коли користувач поспішає, що призводить до непорозумінь у спілкуванні.

Культурна та естетична невизначеність

Крім мовної невизначеності, китайські ієрогліфи також відображають культурну та естетичну неоднозначність. Каліграфія – традиційне мистецтво написання китайських ієрогліфів – підкреслює форму та красу кожного ієрогліфа [5]. У цій практиці кожен штрих, кут нахилу і рух пензля можуть змінити зовнішній вигляд і емоційний відтінок ієрогліфа, іноді ускладнюючи його інтерпретацію. Ця художня особливість створює естетичний шар невизначеності, де значення та враження від зображення можуть змінюватися залежно від стилю чи наміру каліграфа.

Китайська культура багата на елементи невизначеності та двозначності, які часто розглядаються як сильні, а не слабкі сторони комунікації. Наприклад, у поезії багатство китайських ієрогліфів допускає численні інтерпретації, дозволяючи читачам розуміти та сприймати текст у свій власний спосіб, який базується на особистому досвіді та уподобаннях. Також розширюються можливості «езопової» мови, непрямого вираження задуму автора. Це культурне сприйняття неоднозначності відображає ширше філософське сприйняття феномену невизначеності, особливо в сферах мовознавства, мистецтва та спілкування.

Вивчення китайської мови і невизначеність

Однією з найпомітніших проблем під час вивчення китайських ієрогліфів є невизначеність звучання, коли одна вимова (звук) може відповідати кільком ієрогліфам (символам) із різними значеннями. Це явище, відоме як гомофонія [6], додає ще один рівень складності до оволодіння китайською мовою. Слід також розрізняти омофонію та поліфонію.

Як уже зазначалось, омофони – це слова, що звучать однаково, але використовують різні символи на письмі [7].

Омофони дуже поширені в китайській мові через відносно обмежену кількість складів у мові. Основна структура китайської мандаринської мови складається з приблизно 400 різних складів, які в поєднанні з чотирма тонами створюють приблизно 1200 унікальних звукових комбінацій. Однак мандаринська мова налічує понад 50 000 ієрогліфів, тобто багато символів мають однаково вимову.

Наприклад, склад *shi* може озвучувати значну кількість різних ієрогліфів залежно від тону та контексту: 是 (*shi*) – бути, 十 (*shi*) – десять, 时 (*shi*) – час, 市 (*shi*) – ринок, 事 (*shi*) – матерія або річ.

У розмовній китайській мові значення цих омофонів зазвичай визначається завдяки контексту або специфічним використанням тонів. Однак навчаючись читати й писати, учні повинні запам'ятовувати різні ієрогліфи, пов'язані з одним звуком, що може бути джерелом помилок та невизначеності.

Поліфонія ієрогліфів означає, що одним символом може позначатись кілька звуків [8].

Деякі ієрогліфи також демонструють поліфонію, тобто вони можуть мати кілька варіантів вимови залежно від контексту чи використання. Це додає ще один вимір невизначеності для учнів.

Уже згадуваний ієрогліф 行 можна вимовляти як *xíng*, коли він означає «ходити» або «робити», і як *háng*, коли він означає «лінія» або «ряд».

Іншим прикладом є ієрогліф 乐, який можна вимовляти як *yuè*, коли він означає «музика», і *lè*, коли він означає «щасливий». Різниця у вимові відображає подвійне значення цього ієрогліфу.

Щоб розуміти, яку вимову в якому контексті використовувати, потрібно знати різні значення одного символу, що пов'язане з труднощами для початківців.

Ще однією проблемою для тих, хто навчається, є багатозначність звуків, особливо під час читання, аудіювання та комп'ютерного набору китайською мовою.

Деякі слова звучать однаково, але мають різне значення. Без повного вільного розпізнавання ієрогліфів може бути важко розрізнити такі омофони за відсутності сильних контекстуальних прив'язок. Наприклад, учень, який читає речення зі словом *shì*, може сплутати 是 (бути) з 事 (матерія / річ), що призведе до неправильного розуміння речення.

Звукова невизначеність стає найбільш помітною в розмовній китайській мові. Без візуальної ієрогліфічної наочності учні повинні повністю поклатися на тон, контекст та навіть жести, щоб розшифрувати значення. Тони мають вирішальне значення в китайській мові, і неправильна вимова або неправильне розуміння інтонації може повністю змінити значення слова.

Які ж можливі шляхи для того, щоб впоратися зі звуковою невизначеністю в процесі вивчення китайських ієрогліфів?

Надзвичайно важливим є зосередження на контексті. Багато омофонів стають зрозумілими, якщо їх помістити в речення чи фрази. Вивчення ієрогліфів як частини словосполучень або фраз

допомагає зменшити невизначеність, оскільки конкретні слова часто використовуються лише в певному контексті. До прикладу, 是 (*shì*) зазвичай використовується як дієслово, що означає «бути», тоді як 事 (*shì*) з'являється в контекстах, пов'язаних із подіями чи речами (наприклад, 事情, *shìqíng*, означає «справи» або «питання»). Асоціації ієрогліфів із їхніми поширеними парними ієрогліфами допомагають учням розрізняти омофони.

Надзвичайно важливим на перших етапах вивчення китайської мови є опанування тонів. Багатьом учням спочатку важко розмовляти з правильними інтонаціями, але тренування вимови, вправи на аудіювання та поєднання тонів можуть покращити вимову [9]. Тональні моделі в реченнях (де тони взаємодіють та змінюються) легше сприймати після тривалих вправ на слух.

Для подолання проблеми омофонів у письмовій формі учні можуть використовувати такі методи запам'ятовування, як мнемотехніки, ключовий аналіз та інтервальне повторення [10]. Розуміння компонентів ієрогліфа – ключів (які часто вказують на значення) – допомагає візуально розрізняти омофони.

Сучасні інформаційні технології введення ієрогліфів з клавіатури, зокрема з використанням штучного інтелекту, дозволяють зменшити кількість помилок при автоматизованому наборі ієрогліфів на основі піньїню.

Висновок

Невизначеність є невід'ємною особливістю китайських ієрогліфів, яка походить від їх тривалої історичної еволюції, полісемії, фонетичної багатозначності та сучасних технологічних реалізацій ієрогліфічного письма. Незважаючи на те, що ця невизначеність може створювати проблеми у спілкуванні та перекладі, вона також збагачує мову, створюючи шари значень та глибину змісту. Китайські ієрогліфи є не лише інструментами для передачі інформації, а й символами, які відображають історико-культурний і соціальний досвід носіїв мови. Таким чином, невизначеність, закладена в китайських ієрогліфах, відображає особливості самої китайської мови та культури, створюючи як виклики при її вивченні, так і можливості для художніх інтерпретацій. Процес вивчення китайської мови вимагає багато аудіальної, письмової та мовної практики, використання контекстного навчання та розвинуте володіння тоном.

Література

1. Кірносова Н. А. Китайський ієрогліф: проблема визначення. *Сходознавство*. 2013. № 61. С. 47–54.
2. Sampson G. A Chinese phonological enigma. *Journal of Chinese Linguistics*. 2015. Vol. 43 (2). P. 679–691.
3. Зінченко А., Острокоморець А. Китайський ієрогліф як інструмент візуалізації образів об'єктів реальності. *Матеріали VII Всеукр. наук. конф. «Соціально-гуманітарні аспекти розвитку сучасного суспільства»* (м. Суми, 18–19 квітня 2019 р.). Суми : СумДУ, 2019. С. 286–289.

4. 陈洪茂.点行 (xíng) 还是 点行 (háng). *中学语文: 教学大参考 (上旬)*. 2006. 编号 9. 页 10.
5. Кірносова Н. А. Китайський ієрогліф як художній феномен. *Вісник Харківського національного університету імені В. Н. Каразіна. Серія: Іноземна філологія. Методика викладання іноземних мов*. 2016. № 83. С. 109–115.
6. Ke J. A cross-linguistic quantitative study of homophony. *Journal of Quantitative Linguistics*, 2006. Vol. 13 (01). P. 129–159.
7. Колоїз Ж. В. Явище омофонії в лінгвістичній інтерпретації. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Журналістика*. 2024. Том 35 (74), № 1. Част. 1. С. 27–32.
8. Zhang H., Yu J., Zhan W., Yu S. Disambiguation of Chinese polyphonic characters. *The First International Workshop on MultiMedia Annotation (MMA2001)*. 2001. Vol. 1. 10 p. URL: <https://citeseerx.ist.psu.edu/document?repid=rep1&type=pdf&doi=229c6040782617f704f6f7458f7c48cac8adf435>
9. Хомяков Е. І. Методи навчання фонетиці в процесі викладання китайської як іноземної. *Матеріали доповідей IV Міжнар. наук.-метод. конф. «Сходознавство. Актуальність та перспективи»* (м. Харків, 24 березня 2023 р.). Харків : ХНПУ імені Г. С. Сковороди, 2023. Част. 1. С. 145–147.
10. Штофель Д. Х., Матвійчук В. Л. Мнемонічні особливості опанування ієрогліфічної писемності на початковому етапі вивчення китайської мови. *Матеріали LI науково-технічної конференції підрозділів ВНТУ* (м. Вінниця, 31 травня 2022 р.). Вінниця : ВНТУ, 2022. 3 с. URL: <https://conferences.vntu.edu.ua/index.php/all-inkonf/all-inkonf-2022/paper/view/16034>